

Förhåller sig penningtvättslagen till dataskyddsförordningen?

**Studie huruvida bestämmelserna om dataskydd försvårar
kundkännedomsprocessen för banker**

Rina Uka

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH13

VT 2022

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod och material	4
1.5 Disposition	5
2. Penningtvättsregelverket	7
2.1 Inledning	7
2.2 Penningtvätt på internationell nivå	8
2.3 Penningtvätt på europeisk nivå	10
2.3.1 <i>EU:s femte penningtvättsdirektiv</i>	11
2.3.2 <i>EU-kommissionens förslag till en ny förordning</i>	12
2.4 Penningtvätt på nationell nivå	13
2.4.1 <i>Kundkännedom enligt penningtvättslagen</i>	14
2.4.2 <i>Kundkännedomsreglerna</i>	15
3. EU:s Dataskyddsförordning (GDPR)	19
3.1 Inledning	19
3.2 EU:s dataskyddsförordning	20
3.2.1 <i>Rättsliga grunder enligt artikel 6.1 GDPR</i>	20
3.2.2 <i>Individens rätt till skydd för den personliga integriteten</i>	23
3.3 Behandling av personuppgifter vid kundkännedom	23
3.4 Bekämpning av penningtvätt med avseende på dataskyddsförordningen	26
4. Sammanfattning och slutsatser	30
Käll- och litteraturförteckning	34

Summary

Today, the world is characterized by technological development that could be considered both as an advantage and a disadvantage. For the criminal world and organized economic crime, digitalization is seen as an advantage. The modern technical solutions make it easier for the perpetrators to commit crimes, such as money laundering which is regulated in the Money Laundering Act (2017:630). Money laundering occurs both nationally and internationally. The Financial Action Task Force is an international organization that forms recommendations for the work against money laundering, thus it is not mandatory. However, the EU follows the organization's guidelines, and therefore the EU Money Laundering Directive is based on their recommendations. Five different money laundering directives have been formed over the years, which are implemented in every member state. Therefore, the money laundering act is based on the EU Money Laundering Directive. The act describes various measures to fight money laundering, of which customer due diligence is an important measure.

Personal data is processed to obtain information when taking measures for customer due diligence, which means that the General Data Protection Regulation (2016/679) becomes pertinent. This study centers on the customer knowledge process, which is an essential part of the money laundering work. The following process is the core of the work and consists of collecting information about customers to prevent crimes under the Money Laundering Act. To collect relevant data, personal data needs to be processed. Thus, operators such as banks are required to process personal data in accordance with the General Data Protection Regulation. Customer risk assessments need to be made since this determines how comprehensive the measures should be.

The results demonstrate, among other things, that there is a systemic conflict between the regulations that complicates the work for the operators. It is important to stay within the framework of the purpose when processing personal data to not breach the individual's personal integrity. Lack of routines at work, also means lack of protection for the individual. Whether there is parity between the Money Laundering Act and the General Data Protection Regulation depends. The lack of case-law contributes both to divided interpretations where the legal situation is unclear, and an indication that there is parity between the regulations.

Sammanfattning

Idag präglas världen av teknikutvecklingen som både anses vara en fördel och en nackdel. För den kriminella världen och organiserade ekonomiska brottsligheten är digitaliseringen en fördel. Moderna tekniska lösningar gör det enklare för gärningsmännen att begå brott, såsom penningtvätt vilket regleras i penningtvättslagen (2017:630). Penningtvättsbrott förekommer både nationellt som internationellt. Financial Action Task Force är en internationell organisation som skriver rekommendationer för arbetet mot penningtvätt, vilka i sig inte är bindande. Däremot följer EU den internationella organisationens riktlinjer och därmed bygger EU:s penningtvättsdirektiv på deras rekommendationer. Genom åren har fem olika penningtvättsdirektiv utformats, vilka implementeras i medlemsstaterna. Därav grundar sig penningtvättslagen på EU:s penningtvättsdirektiv. Följande förmedlar olika åtgärder för att bekämpa penningtvätt, varav kundkännedom är en central åtgärd.

Vid åtgärder för kundkännedom behandlas personuppgifter för att inhämta information, vilket innebär att EU:s dataskyddsförordning (2016/679), GDPR, blir aktuell. Studien fokuserar på kundkännedomsprocessen som är en väsentlig del i penningtvättsarbetet. Ovan nämnda process är kärnan i arbetet och består av att samla in information om kunderna för att förhindra brott enligt penningtvättslagen. Under den här processen behöver personuppgifter behandlas för att samla in relevanta uppgifter. Därmed krävs det att verksamhetsutövare såsom banker behandlar personuppgifter i enlighet med GDPR. Riskbedömningar behöver göras på, vilket i sin tur avgör hur omfattande åtgärderna skall vara.

Av resultatet framgår bland annat att det finns en systemkonflikt mellan regelverken som försvårar arbetet för verksamhetsutövarna. Det är viktigt att hålla sig inom ramen för ändamålet med behandlingen av personuppgifter för att inte kränka individens personliga integritet. Brister rutinerna i arbetet, brister även skyddet för individen. Huruvida det föreligger paritet mellan penningtvättslagen och GDPR beror således på eftersom avsaknaden av rättspraxis både bidrar till delade tolkningar där rättsläget är oklart och samtidigt en indikation på att paritet föreligger mellan regelverken.

Förkortningar

AML	Anti-Money Laundering
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EDPS	European Data Protection Supervisor
EU	Europeiska Unionen
FATF	Financial Action Task Force
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
GDPR	General Data Protection Regulation - EU:s dataskyddsförordning
IMY	Integritetsskyddsmyndigheten
PEP	Person i politiskt utsatt ställning
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

Inledningsvis presenteras bakgrunden till studien med en kort introduktion om ämnet och dess relevans. Följande leder till syftet med studien samt vald metod och material. Slutligen benämns avgränsningar för studien och dispositionen.

1.1 Bakgrund

Dagens samhälle präglas av teknikutvecklingen som har växt fram det senaste decenniet. Utvecklingen gynnar inte bara enskilda individer, utan även den organiserade ekonomiska brottsligheten som kostar samhället i Sverige miljardbelopp årligen. Ekobrottsmyndigheten förmedlar bland annat att digitaliseringen öppnar upp för ytterligare möjligheter för lagbrytare. Penningtvätt är en brottstyp som har främjats av digitaliseringen. Penningtvätt är ett brott och anses även vara en möjlighet för kriminella att tjäna dolda pengar, vilket är en stor drivkraft bakom den organiserade brottsligheten. Syftet med penningtvätt är därför att dölja pengarnas ursprung. Pengarna från den kriminella verksamheten tvättas från svarta pengar till rena pengar för att kunna användas. Penningtvätt sker framför allt genom en serie transaktioner där pengar utbytet syftar i att skifta ägare och form för att minska spårbarheten. Trots ovan, upptäcks vanligen penningtvätt genom att pengarna skickas runt mellan olika konton och personer.¹ När gärningsmän utnyttjar moderna tekniska lösningar för att begå brott behöver också myndigheter en laggrund för att upptäcka digitala spår. Till stöd behöver myndigheter, såsom underrättelseverksamheten vid Ekobrottsmyndigheten, tillgång till bland annat finansiell information gällande pengarnas ursprung för att upptäcka och förhindra penningtvätt.² Det här innebär i sin tur att banker och finansiella institut löper högre risk för penningtvätt eftersom pengarna behöver passera banksystemen för att tvättas till rena betalningsmedel. Detta leder till ett starkare övervakningssystem och rutiner inom instituten för att motverka penningtvätt.³ Enligt Ekobrottsmyndigheten sprider sig de brottsliga verksamheterna internationellt, vilket således innebär att samarbetet med internationella myndigheter blir alltmer vanligare i syfte att bromsa brottsligheten. Ekonomiska brottsligheten kostar samhället i Sverige miljardbelopp

---

¹ Se Polisen: Penningtvätt - polisens arbete (2019).

² Se Ekobrottsmyndigheten: EBM:s lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige (2021).

³ Se Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021(2021) s.3.

årligen och teknikutvecklingen kan anses vara en möjlig bidragande faktor som gynnar kriminaliteten.⁴

Motverkandet av penningtvätt sker både nationellt och internationellt och därför finns åtgärder som bör vidtas. Anledningen till det ovanstående beror på att samverkan som uppstår med de internationella myndigheterna möjligen leder till ett intrång i den personliga integriteten för den enskilda individen på grund av informationsutbytet.⁵ Utöver ovanstående, föreligger rekommendationer från Financial Action Task Force (FATF) gällande hur nationella myndigheter bör agera för att motverka penningtvätt. FATF är en instans som undersöker och utvecklar åtgärder för att förhindra penningtvätt. Syftet är att upprätta mål för att främja ett resultatrikt utförande av bland annat lagliga och reglerande ingrepp mot penningtvätt, samt finansiering av terrorism och andra relaterade hot mot det finansiella systemets integritet, internationellt.⁶ FATF, genom rekommendationer för åtgärder mot finansiering av penningtvätt och terrorism, ställer krav på medlemsländernas rättsliga system. Instansen förutsätter även att det legala systemet i det nationella landet är uppbyggt på ett sätt där riskerna minimeras. Utöver ovanstående, finns det även rekommendationer och riktlinjer för hur nationella aktörer bör arbeta.⁷ Förutom nationella länder, följer EU:s reglering i princip helt FATFs rekommendationer för åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. EU:s penningtvättsdirektiv ställer krav på att medlemsstaterna ska kriminalisera penningtvätt och finansiering av terrorism samt utföra sanktioner. EU:s ramverk följer även andra regleringar utöver penningtvättsdirektivet, såsom förordning om kontroller av betalningsmedel.⁸

För att motverka penningtvätt enligt ovan finns det olika åtgärder som bör vidtas där kundkännedomsprocessen är en av de mest centrala. Med hjälp av detta finns det en stor möjlighet att upptäcka brottslighet och därefter motarbeta riskerna. Kundkännedomsprocessen och dess obligatoriska åtgärder bygger på FATFs rekommendationer och EU:s penningtvättsdirektiv. Syftet är att ge de nationella aktörer goda förutsättningar för att bevara ett effektivt skydd mot bland annat penningtvätt. De obligatoriska åtgärderna, tvingande regleringarna, visar när verksamhetsutövaren åtminstone måste genomföra kundkontroller och

---

⁴ Se Ekobrottsmyndigheten: EBM:s lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige (2021).

⁵ Se Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/849.

⁶ Se FATF: About us (2022).

⁷ Se SOU 2016:8 del 1, s.65.

⁸ A.a. s. 73.

utöver det hur omfattande kundkontrollerna måste vara.⁹ I Europaparlamentets- och rådets direktiv 2015/849/EU artikel 11 regleras situationer som kräver att kundkännedom utförs, vilka återspeglas vidare i svensk rätt, 3 kap. Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Det nya direktivet skulle träda i kraft senast 26 juni 2017 i medlemsstaterna enligt artikel 67.1 i det fjärde penningtvättsdirektivet.¹⁰ Lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige ersattes med en ny penningtvättslag (2017:630) med viss justering enligt fjärde penningtvättsdirektivet.¹¹ Dessförinnan tillkom nya dataskyddsförordningen (GDPR 2016/679) som kom att ersätta den tidigare personuppgiftslagen, PUL (1998:204). Det blir således intresseväckande huruvida bestämmelserna förhåller sig till varandra eller inte. Vid kundkännedomsprocessen behöver personuppgifter samlas in och behandlas enligt 5 kap. penningtvättslagen, vilket innebär att båda lagarna skall beaktas. Utöver det som tidigare nämnts, uppstår möjligen ett integritetsintrång för den enskilda individen på grund av informationsutbytet som sker vid en gränsspridande brottslighet i takt med teknikutvecklingen.¹² Penningtvättsdirektivet ska enligt artikel 41 respektive 43 "läsas i ljuset" av dataskyddsdirektivet.¹³ Vad detta innebär blir intresseväckande, dels för att båda regleringar nyligen implementerats, dels för att vägledande prejudikat inom området är svårfunnet. Det här bidrar till att rättsläget kan anses oklart och ger utrymme för varierande tolkningar genom övriga rättskällor, vilket leder till uppsatsens syfte.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur bestämmelserna om penningtvätt förhåller sig till bestämmelserna om dataskydd, särskilt vad gäller åtgärder för att uppnå kundkännedom. Ovannämnda mynnar ut till nedanstående frågeställningar.

- Vilka skyldigheter har banker att samla in och behandla uppgifter om sina kunder i samband med att de vidtar åtgärder för att uppnå kundkännedom enligt regleringen om penningtvätt?

---

⁹ A.a s.199.

¹⁰ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2015/849/EU, art. 67.1 och SOU 2016:8, s. 595.

¹¹ Se Prop 2016/17:173.

¹² Se Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/849.

¹³ Se SOU 2016:8 del 1, s. 312.

- Vilka krav måste banker uppfylla enligt EU:s dataskyddsreglering när de behandlar personuppgifter i samband med att de vidtar åtgärder för att uppnå kundkännedom?
- I vilken utsträckning förhindrar eller försvårar bestämmelserna om dataskydd de åtgärder som banker är skyldiga att vidta för att uppnå kundkännedom?

1.3 Avgränsningar

Följande uppsats ägnar sig åt att undersöka ovan nämnda frågeställningar. Eftersom huvudfokuset är förhindrandet av penningtvätt och dess regelverk inom bankväsendet, bortses övriga verksamhetsutövare. Vidare kommer inte närbesläktade straffbestämmelser behandlas i större utsträckning än vad som krävs för att besvara frågeställningen, exempelvis Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott. Bestämmelser inom penningtvättslagen (2017:630) och GDPR (2016/679) som anses relevanta för att besvara huruvida paritet föreligger mellan lagrummen kommer att tillämpas och tolkas. Övriga bestämmelser behandlas inte mer än vad som krävs för undersökningsfrågan. Eftersom studien fokuserar på penningtvätt kommer inte större vikt att läggas på finansiering av terrorism i penningtvättslagen.

1.4 Metod och material

Uppsatsen utgår från en rättsdogmatisk- och EU-rättslig metod. Eftersom syftet undersöks genom att analysera gällande rätt implementeras ovan nämnda metod. Utöver det behöver innehållet i valda rättskällor tolkas för att uppnå syftet. EU-förordning med tillhörande preambeln och EU-direktiv kommer att tillämpas, därav tillämpas en EU-rättslig metod. Övriga rättskällor är svensk lagtext, förarbeten och propositioner. Förutom nämnda rättskällor, utgår uppsatsen också från rekommendationer, riktlinjer och meddelanden från organisationer och myndigheter. Valda metoder tillämpas för att uppnå en analys och tolkning på ett djupare plan av rättskällorna. Inledningsvis hänvisas det till EU-rättsliga källorna, det vill säga förordningen och direktivet och tillhörande preambel. Följande leder till svensk lagtext och hur källorna ovan har tillämpats i nationell rätt. För att tolka lagtexten mer ingående används ytterligare rättskällor såsom förarbeten och dess propositioner, riktlinjer och meddelanden från myndigheter och organisationer. Detta ska bidra till en ökad förståelse och analys av gällande rätt samt tydliggöra syftet med uppsatsen.

Förordningar, direktiv och beslut från EU är en sekundärrätt, eller vanligen uttryckt rättsakt. Enligt artikel 288.2 FEUF har EU-förordningar en allmän giltighet i hela unionen vilket innebär att samtliga delar anses bindande och har en direkt effekt på gällande rätt i varje EU-land,

inklusive Sverige. Det här innebär att myndigheter och domstolar i Sverige ska tillämpa förordningarna direkt. EU-direktiven har däremot ett annat syfte eftersom dessa i stället riktar sig till medlemsstaterna och inte enskilda. Medlemsstaterna har möjlighet att bestämma tillvägagångssätt för genomförandet av direktiven. Däremot är det bindande när det gäller resultatet som ska uppnås enligt artikel 288.3 FEUF. Det här innebär att direktivet skall implementeras i nationell lagstiftning. Syftet med direktiven är att underlätta EU:s inre marknad för medlemsstaterna utan allt för mycket olikheter som förvränger konkurrensförutsättningarna.¹⁴ Följande uppsats utgår således från nya dataskyddsförordningen (2016/679) som ska tillämpas direkt. Utöver förordningen tillämpas även EU:s penningtvättsdirektiv, som Sverige är skyldig att förverkliga inom ramen för nationella rättsordningen. Till följd av ovan tillämpas en EU-rättslig metod med syftet att tolka och tillämpa EU-rättskällorna som införlivas i svensk rätt.

Studien använder sig av en rättsdogmatisk metod för att analysera gällande rätt genom att tolka innehållet i rättskällorna. Svensk lagtext efterföljs i följande uppsats och är rättsligt bindande.¹⁵ Förarbeten och propositionerna används som vägledande praxis och bör därför beaktas. Genom att ta hänsyn till förarbeten uppkommer en klarhet om lagens innebörd och tillämplighet, det vill säga bakgrunden till utredningen för en ny lagtext. I förarbeten förekommer kommentarer och motiveringar som lagen grundas på och är relevant att betrakta för att förstå innebörden.¹⁶ Utöver förarbeten hjälper rättspraxis för hur lagtexten egentligen ska tolkas.¹⁷ Propositionen är en väsentlig rättskälla eftersom den har en central roll som lagförslag.¹⁸ Tolkningen av lagtexten kommer fördjupas ytterligare genom att komplettera propositionen med förarbetet. Uppsatsen utgår även från riktlinjer och meddelanden av riksdagen och regeringen, samt myndigheter och övriga organisationer som är icke-bindande. Dessa används som ett ytterligare komplement till tidigare rättskällor.

1.5 Disposition

Uppsatsen kommer disponeras enligt följande ordning. Inledningsvis presenteras en bakgrund till valt ämne och dess samband till valda regelverk, penningtvättslagen (2017:630) respektive

---

¹⁴ Se Bernitz, U. et al, s. 64 f.

¹⁵ A.a. s. 94.

¹⁶ A.a. s. 119.

¹⁷ A.a. s.149.

¹⁸ A.a. s. 124.

GDPR (2016/679). Detta mynnar ut till syftet med studien och dess tillvägagångssätt samt avgränsning. Nästkommande avsnitt behandlar penningtvättslagen och dess regelverk. Här presenteras en inledning till ämnet och därefter penningtvätt inom olika instanser. Avsnittet fortsätter vidare och berör reglerna om kundkänedom och hur åtgärderna ska motverka penningtvätt. Det här leder till avsnitt tre som gäller dataskyddsförordningen och dess samband till penningtvättslagen, vilket bidrar till en komparativ analys av lagbestämmelserna. Slutligen sker en sammanfattning av aktuella uppsatsen och en reflektion av den framtagna analysen för att besvara syftet med studien.

2. Penningtvättsregelverket

Avsnitt två redogör penningtvättsregelverket för de olika instanserna. Inledningsvis presenteras en introduktion till regelverket som därefter fördjupas utifrån instansnivå. Först beskrivs gällande regler för respektive instans och därefter kommande regler om aktuellt.

2.1 Inledning

Penningtvätt som är en brottslig handling, är en möjlighet för kriminella att tjäna dolda pengar vilket är en stor drivkraft bakom brottsligheten.¹⁹ Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering är svensk lagtext som blir aktuell vid ovan. Enligt 1 kap. 6 § 1 st penningtvättslagen avses pengar som har sitt ursprung från brott eller brottslig verksamhet för penningtvätt. Vidare i 1 kap 6 § 1 st punkt 1 till 4 behandlas olika sätt för penningtvätt, såsom att kriminella tillgodogör sig egendom och därmed främjar sina möjligheter för egennyttan.

Det finns olika metoder för att dölja pengarnas ursprung, där så kallade målvakter är en metod. Det här innebär att en person förvarar eller förflyttar kontanter för någon annans räkning, det vill säga använder sig av andra personers konton. En annan metod är när kriminella registrerar sig som ägare till en bil som har köpts av olagliga pengarna, det vill säga brottpengarna. En tredje metod är självtvätt, vilket innebär att gärningsmannen själv tvättar sina pengar vars ursprung kommer från brottsliga handlingar. Gärningspersonen sätter exempelvis in stora summor på sitt eget bankkonto och uppvisar därefter ett falskt intyg på pengarnas ursprung för att uppvisa att pengarna kommer från en laglig verksamhet, i syfte att dölja pengarnas verkliga bakgrund.²⁰ Utöver ovanstående, uppstår det potentiella förbrott till penningtvätt när ett brott resulterar i ekonomiskt utbyte. Det gäller bland annat undandragande brott, vilket innebär att ouppriktiga uppgifter lämnas i syfte att kringgå tull eller skatt. Penningtvätt sker även åt andra hållet, det vill säga omvänd penningtvätt. Det här innebär att rena pengar omvandlas till svarta pengar eller liknande, exempelvis uttag från konto till kontanta medel för kriminell verksamhet. Sistnämnda brottet benämns även för penningmaskering där företag exempelvis gör oriktiga fakturor för att kunna göra uttag och överföringar från sina konton till kontanta medel.²¹

---

¹⁹ Se Polisen: Penningtvätt - polisens arbete (2019).

²⁰ Se Ekobrottsmyndigheten: Penningtvättsbrott (2022).

²¹ Ibid.

2.2 Penningtvätt på internationell nivå

År 1989 hölls ett G-7 toppmöte i Paris som bidrog till att Financial Action Task Force växte fram på grund av en ökad oro över penningtvätt. Stats- och regeringschefer för G-7 samt ordföranden i EU-kommissionen sammankallade arbetsgruppen från andra medlemsstater i G-7, EU-kommissionen och åtta andra länder.²² Arbetsgruppen som tillkallades fick i uppgift att undersöka tekniker och trender för penningtvätt. Utöver det skulle även arbetsgruppen granska åtgärderna som redan vidtagits på nationell- och internationell nivå samt verkställa åtgärderna som fortfarande behövdes för att bekämpa penningtvätt. Kort efter att arbetsgruppen tillkom utfärdade arbetsgruppen 40 rekommendationer som riktlinjer för bekämpning mot penningtvätt.²³

Som tidigare nämnt sprider sig brottsliga verksamheten internationellt. Det här innebär att ett samarbete med internationella myndigheter blir alltmer vanligare för att hämma brottsligheten. En möjlig bidragande faktor är teknikutvecklingen som gynnar kriminaliteten.²⁴ Sedan år 1989 är Sverige medlem i FATF, vilket i sin tur innebär att Sverige har förpliktat sig att följa den internationella organisationens rekommendationer gällande åtgärder mot penningtvätt för att bekämpa brottsligheten på det effektivaste sättet. Ovannämnda innebär också att Sverige utsätts för regelbundna granskningar där år 2017 var senast FATF slutförde sin granskning av Sverige.²⁵

År 1990 kom FATF:s första 40 rekommendationer och det första penningtvättsdirektivet för att bekämpa kriminella som missbrukar det finansiella systemet genom penningtvätt. Vid start låg fokus på att motarbeta droghandeln och narkotikabrottsligheten. Vidare år 2001 utökade den internationella organisationen sitt uppdrag till att behandla problematiken gällande finansiering av terrordåd och terroristorganisationer på grund av händelsen den 11 september 2001. Det här ledde till åtta nya, senare utökade till nio, särskilda rekommendationer för bekämpning av finansiering av terrorism och det andra penningtvättsdirektiv antogs. Samtliga ovannämnda rekommendationer reviderades återigen år 2003 och kom att godkännas av över 180 länder. Rekommendationerna är erkända som en internationell standard för bekämpning av

---

²² Se FATF: History of the FATF (2022).

²³ Ibid.

²⁴ Se Ekobrottsmyndigheten: EBM:s lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige (2021).

²⁵ Se Penningtvätt - polisens arbete (2019).

penningtvätt och finansiering av terrorism. Sistnämnda revideringar ledde därmed till det tredje penningtvättsdirektivet.²⁶ Ytterligare revideringar påbörjades av FATF år 2012 där syftet var att förstärka ramverket för rekommendationerna ännu mer för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Det här ledde till ett fjärde penningtvättsdirektiv år 2015 som i vissa fall sträcker sig längre än vad FATFs reviderade rekommendationer gör, exempelvis större insyn i juridiska personers ägarstrukturer.²⁷

Det internationella samarbetet genom FATF definierar inte enbart inriktningen på medlemsländernas gemensamma strategier, utan påverkar även de nationella systemens utformning. FATFs arbete har fått en stor internationell spridning på grund av att flera nationella legala system utformas utifrån organisationens arbete mot penningtvätt. EU:s penningtvättsdirektiv utgår därmed från FATFs rekommendationer. Även förordningar inom EU har utvecklats utifrån några av FATFs rekommendationer.²⁸ Teknikutvecklingen och terrordåd såsom 11 september 2001 har förstärkt strävan att uppnå en internationell standard för bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism. Detta ska motverka gärningsmännens möjligheter att vända sig till annat land och fortsätta sin kriminella verksamhet. Det finns således många anledningar för ett internationellt samarbete.²⁹

Det finns andra aktörer i det internationella arbetet mot penningtvätt och finansiering av terrorism. FN har vidtagit olika åtgärder i kampen mot organiserad brottslighet, bland annat genom olika konventioner. Narkotikabrottskonventionen och Palermokonventionen är två olika åtgärder som Sverige har antagit. Förstnämnda syftar i att minska den ekonomiska brottsligheten inom narkotikahandeln genom att stärka det internationella samarbetet och därmed effektivisera insatserna mot den gränsöverskridande brottsligheten inom narkotika. Sistnämnda är ytterligare en åtgärd för att förstärka det internationella samarbetet om bekämpning av brott, där syftet är densamma som i föregående konvention. Det här innebär att förhindra den organiserade brottsligheten genom rättsligt bindande internationella hjälpmedel och innehåller dessutom krav på en utökad straffbeläggning av penningtvätt samt förebyggande arbete.³⁰ Förutom det ovannämnda, antog Europarådet konventionen om penningtvätt, 1990 års

---

²⁶ Se FATF: The FATF Recommendations (2022).

²⁷ Se SOU 2016:8 s. 40.

²⁸ A.a. s.41.

²⁹ A.a. s. 42.

³⁰ A.a. s.67 f.

förverkandekonvention, som därefter har antagits av Sverige som medlemsland. Konventionen innehåller bestämmelser som syftar på att bekämpa penningtvätt och är uppbyggd på liknande sätt som narkotikabrottskonventionen. Skillnaden mellan konventionerna är att förverkandekonventionen tar sikte på brott utöver narkotikahandeln, vilket inte sistnämnda konventionen gör.³¹

2.3 Penningtvätt på europeisk nivå

Första penningtvättsdirektivet har funnits på EU:s agenda sedan år 1991, vilket benämns i föregående avsnitt. Direktivet reviderades flertalet gånger och idag är det fjärde/femte penningtvättsdirektivet det senaste och aktuella. Trots flertalet revideringar, har direktiven gemensamt att medlemsstaterna ska kriminalisera penningtvätt och finansiering av terrorism.

³²

I samband med att första penningtvättsdirektivet antogs var huvudsyftet att förhindra utnyttjandet för penningtvätt genom att motverka friheten för kapitalrörelser och tillhandahållande av finansiella tjänster. Kredit- och finansinstitut omfattades av första direktivet eftersom en skyldighet uppkom där verksamhetsutövarna skulle kontrollera sina kunders identitet, samt anmäla behörig myndighet vid misstankar. Följande bidrog till att instituten behövde aktiva rutiner för bekämpandet av penningtvätt. Första penningtvättsdirektivet fokuserar däremot på tillgångar med ursprung från narkotikahandeln och därmed var det enbart ovannämnda uppgifter som medlemsländerna ansågs skyldiga att följa och implementera i nationell bestämmelse. Medlemsländerna hade friheten att, utöver sina skyldigheter, tillägga ytterligare brottslig verksamhet som skulle omfattas.³³

Till följd av första penningtvättsdirektivets begränsning på narkotikahandeln, antogs det andra penningtvättsdirektivet år 2001 som en utvidgning av tillämpningsområdet till att avse fler brott. Det kom att omfatta fler verksamhetsutövare än tidigare direktiv, såsom skatterådgivare, fastighetsmäklare och advokater. Efter ett par år skedde revideringar igen och det tredje penningtvättsdirektivet antogs år 2005. Definitionen av penningtvätts området utökades ytterligare i följande direktiv i jämförelse till tidigare, där förbrott till penningtvätt numera innehöll samtliga typer av brottslig verksamhet. Utöver ovan, tillkom även bestämmelser för

---

³¹ A.a. s.71.

³² A.a. s. 73.

³³ A.a.s. 74.

att motverka finansiering av terrorism till följd av terrordådet 11 september 2001. De aktiva rutinerna gällande kundkännedom för bekämpandet av penningtvätt blev alltmer detaljerat eftersom tydligare krav ställdes. Ett krav var bland annat situationer där det var lämpligt för verksamhetsutövare att använda sig av förenklade kundkontroller. Ett annat krav som framgick var situationer där det krävdes kraftfulla åtgärder för kundkontroller. Syftet med det tredje penningtvättsdirektivet var således att bilda ett system som omfattar allt om bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism. Direktivet antog nästintill samtliga dåvarande rekommendationer från FATFs, inklusive specialrekommendationerna.³⁴

Eftersom FATFs rekommendationer uppdateras, behöver EU:s ramverk anpassas. Det här infördes genom det fjärde penningtvättsdirektivet. Som tidigare nämnt är det möjligt för direktivet att sträcka sig längre än rekommendationerna i olika situationer. Ett fall är omfattningen av verksamhetsutövare där FATFs rekommendation innefattar verksamhet för kasinospel, medan direktivet även avser speltjänster utöver kasinospel. Ett annat fall som tidigare nämnts är insynen i juridiska personers ägar- och kontrollförhållanden som inte ingår i FATFs rekommendationer.³⁵ Förändringarna ledde till utredning SOU 2016:8 om att ersätta den äldre penningtvättslagen med nuvarande Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Anledningen till det tidigare nämnt beror på att strukturen i den nya lagen anses förändrad och har en annan utformning.³⁶ Utredningen ledde till proposition 2016/17:173 där syftet blev att upphäva tidigare penningtvättslag, och implementera det fjärde direktivets åtgärder i nya nationella bestämmelser, det vill säga nya penningtvättslagen som kom år 2017 och tillträde år 2019.³⁷

2.3.1 EU:s femte penningtvättsdirektiv

Den 19 juni 2019 överlämnade regeringen proposition 2018/19:150 till riksdagen. Följande proposition berör skärpta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, utöver tidigare åtgärder som redan vidtagits vid det fjärde penningtvättsdirektivet. Lagförändringarna skulle senast implementeras i svensk rätt sedan 10 januari år 2020.³⁸ Revideringarna i det fjärde

---

³⁴ A.a. s. 74 f.

³⁵ A.a. s. 75.

³⁶ A.a. s. 26.

³⁷ Se Prop 2016/17:173.

³⁸ Se Prop 2018/19:150.

penningtvättsdirektivet som bidragit till det femte direktivet har i syfte att stärka arbetet mot penningtvätt på grund av teknikutvecklingen som har ökat de senaste åren. Det har införts en skärpt åtgärd inom kundkännedomprocessen gällande striktare riktlinjer för kunder i ett högriskredjeland, artikel 1 p. 5 respektive p.11 Europaparlamentets och rådets direktiv (2018/843) om ändring i tidigare direktiv. En annan skärpt åtgärd gällande kundkännedom är att anonyma betalningsinstrument ska begränsas, artikel 1 p. 6. Det här innebär att utrymmet för att ta enklare åtgärder för kundkännedom vid ovan nämnda fall avgränsas.³⁹

Att ett femte penningtvättsdirektiv blev aktuellt precis när det fjärde direktivet skulle implementeras blir således intresseväckande. Enligt en rapport av kansliråd på Finansdepartementets bankenhet öppnades diskussionen kring direktivet upp igen under sommaren 2016. Bakgrunden till ovan är terrorattackerna i Paris och Bryssel år 2015 respektive 2016 och upptäckten av Panamapapprena år 2016 som ledde till nytt direktiv. Omförhandlingarna startades alltså ett år innan det fjärde penningtvättsdirektivet skulle vara senast implementerat i medlemsstaterna.⁴⁰ Rapporten påpekar även att det femte penningtvättsdirektivet går ännu mer utanför FATFs rekommendationer än tidigare direktiv. Det här bidrog till att FATF i stället följt efter EU än tvärtom. Ett exempel är bland annat de direkta kraven som införts på medlemsstaterna för tillhandahållare av virtuella valutor. FATF har därmed reviderat sina rekommendationer ytterligare och har utökat kontrollerna för att få insyn i hur länderna genomfört kraven.⁴¹

2.3.2 EU-kommissionens förslag till en ny förordning

I slutet av våren år 2020 lade EU-kommissionen fram ett förslag för att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism. Syftet med förslaget är att ta fram åtgärder som skall stärka reglerna i EU gällande bekämpningen av nämnda brott. Sex olika prioriteringar lades fram, där första berör säkerställande för ett effektivt verkställande av EU:s tidigare AML ramverk. Andra prioriteringen syftar i att upprätthålla en gemensam regelbok inom EU gällande AML arbetet. Tredje prioriteringen avser övervakning på EU-nivå gällande AML. Övriga prioriteringar berör samarbetet för bekämpningen av penningtvätt, straffrättsliga bestämmelser och

---

³⁹ Se Regeringskansliet: Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning (2018).

⁴⁰ Se Forsberg (2020) s.32.

⁴¹ A.a. s.33.

informationsutbyte på EU-nivå, samt att stärka internationella ramverket för AML i EU.⁴² Förslaget till den nya förordningen består inte bara av en utveckling från tidigare åtgärder, utan även ändringar. En ny förändring som blir relevant i följande studie är hanteringen av personuppgifter i samband med AML-arbetet. För att uppnå paritet med EU:s dataskyddsförordning har olika krav för behandling av personuppgifter framtagits. En berör behandlingen av olika kategorier av personuppgifter, och en annan berör tidsramen för behandling av personuppgifter.⁴³

AML-arbetet som omfattar samtliga riktlinjer, kontroller och processer ska ta hänsyn till GDPR och dess riktlinjer. Enligt ett yttrande från EDPS välkomnas följande förslag med öppna armar. Däremot, trots syftet med förslaget, har EDPS några invändningar. Dels skall AML identifiera vilka kategorier av personuppgifter som skall behandlas, dels förbättra beskrivning av villkor för hanteringen av speciella kategorier av personuppgifter. Förslaget behöver förtydligas ytterligare enligt yttrandet. EDPS har bland annat åsikter gällande behandling av personuppgifter för sexual läggning eller etniskt ursprung som inte skall vara tillåtet.⁴⁴

Följande förslag till ny förordning för bekämpningen av penningtvätt och finansiering kommer vid ett godkännande att ersätta direktiven som benämnts eftersom förordning efterföljs direkt i medlemsstaten, medan EU-direktiven implementeras i egen lagstiftning.⁴⁵ Som tidigare nämnt är syftet att effektivisera och harmonisera arbetet ännu mer, där EU:s dataskyddsförordning skall efterföljas ytterligare och gå i paritet.

2.4 Penningtvätt på nationell nivå

Tidigare Lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism upphävdes i samband med nya lagens tillträde, Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Förändringarna uppstod på grund av samtliga revideringar från FATFs rekommendationer, som bidrog till fjärde penningtvättsdirektivet i EU, och därmed skulle implementeras i nationell rätt.⁴⁶

---

⁴² Se Förslag till Kom (2021) 420 slutlig: Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om förhindrandet av användning av det finansiella systemet för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Se EDPS opinion 12/2021.

⁴⁵ Se Bernitz, U. et al, s. 64.

⁴⁶ Se SOU 2016:8), prop. 2016/17:173.

Som tidigare nämnts har FATFs rekommendationer reviderats ett antal gånger gånger. Därmed har första penningtvättslagen från år 2009 behövts ändras vid flera tillfällen. Enligt utredning SOU 2016:8 ansågs detta göra lagen till mer svåröverskådlig om ytterligare nya paragrafer skulle tilläggas till följd av revideringarna och den större omfattningen av bekämpandet mot penningtvätt. Utredningen menade att det fanns flera skäl till att genomföra en översyn av tidigare penningtvättslagen eftersom en stor förändring i fjärde EU:s penningtvättsdirektiv var kontrollen för verksamhetsutövare. Därav ansågs det enligt utredningen att lagen skulle utformas på ett sätt som var tydligt och lättöverskådligt för aktörerna. Följande ledde därmed till att utredarna ansåg att tidigare lag skulle upphävas och en ny penningtvättslag skulle implementeras med en ny strukturell utformning i syfte att tydliggöra för verksamhetsutövarna.

47

2.4.1 Kundkännedom enligt penningtvättslagen

3 kap i penningtvättslagen reglerar kundkännedomsreglerna. I 3 kap 1 § penningtvättslagen får verksamhetsutövare inte etablera eller upprätthålla en affärsförbindelse, eller utföra transaktioner, om ingen kundkännedom föreligger. Vidare i bestämmelsen behöver verksamhetsutövare inneha tillräckligt med information om kunden för att kunna hantera risken, och övervaka samt bedöma kundens transaktioner och aktiviteter. Föreligger en misstanke om kunden gällande penningtvätt eller finansiering av terrorism från verksamhetsutövarens tjänster eller produkter, får inte en affärsförbindelse etableras enligt 3 kap 2 § Penningtvättslagen. Vidare i 3 kap 4-6 §§ penningtvättslagen regleras situationer som kräver att verksamhetsutövaren har kundkännedom. Bestämmelsen reglerar olika transaktioner som leder till att åtgärder för kundkännedom behöver vidtas.

3 kap 7 § penningtvättslagen reglerar identifieringen och kontrollen av kunden. För att kunna identifiera kunden och kontrollera identiteten behöver deras personuppgifter behandlas. Verksamhetsutövaren har också en skyldighet enligt 3 kap 10 § penningtvättslagen att bedöma om kunden är i politiskt utsatt ställning eller har en familjemedlem eller känd medarbetare som är utsatt. Det här benämns även som PEP och är en identifiering av kunden som leder till behandling av persondata. Vid en inledande affärsförbindelse behöver kundkännedom ske som nämnts ovan. Det här leder till olika risknivåer för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

---

⁴⁷ Se SOU 2016:8 del 1.

Om kundrelationen medför till en låg risk för penningtvätt föreligger förenklade åtgärder för kundkännedom enligt 3 kap 15 § penningtvättslagen. Motsatta gäller vid en kundrelation som har en högre risk för penningtvätt enligt 16 §. Här gäller således mer omfattande kontroll och utredning samt bedömningar av kunden, vilket i sin tur innebär större behandling av personuppgifter enligt egna tolkningar. Eftersom ytterligare åtgärder ska kompletteras med tidigare åtgärder för låg risk enligt sistnämnda lagrum, behöver bland annat mer information inhämtas om kundens ekonomiska situation, uppgifter om pengarnas ursprung samt om affärsverksamheten som bedrivs. En person som är i en politiskt utsatt ställning innebär att ytterligare åtgärder behöver vidtas, vilket leder till en större omfattning av kundkännedom, 3 kap 19 § penningtvättslagen.

2.4.2 Kundkännedomsreglerna

Enligt tidigare avsnitt är det nu känt att verksamhetsutövare ska ha kunskap om sina kunder för att förhindra penningtvätt enligt penningtvättslagen som grundar sig på EU:s penningtvättsdirektiv, som i sin tur bygger på FATFs rekommendationer. En arbetsmetod som används av verksamhetsutövare är *Customer Due diligence*.⁴⁸ Följande innebär således att bankverksamheten ska inneha god kundkännedom kombinerat med riskbedömning om en kund. Vidare får inte en affärsförbindelse eller enstaka transaktioner utföras om information saknas. För att motverka penningtvätt och följa riktlinjerna finns därmed åtgärder som tas för kundkännedom. Som tidigare nämnt behöver därmed verksamhetsutövaren identifiera och verifiera kundens identitet. Utöver det här behöver även verklig huvudman identifieras för bolag. En politiskt utsatt person bidrar till att ytterligare åtgärder behöver vidtas. Det här innebär också att åtgärder behöver vidtas för familjemedlemmar och kända kollegor till den politiska utsatta personen. Även personer som tillhör ett högrisk-tredje land utanför EES som identifierats av Europeiska kommissionen innebär mer omfattande åtgärder. En annan åtgärd handlar om att samla in information om syftet och karaktären av affärsrelationen för att uppnå god kundkännedom. Arbetssättet innebär också att åtgärder vid vissa tillfällen behöver anpassas till situationen. Därmed styr risken med en tjänst respektive produkt eller en affärsförbindelse respektive transaktion mängden åtgärder som behöver vidtas.⁴⁹

---

⁴⁸ Se Finansinspektionen: Customer due diligence (2022).

⁴⁹ Ibid.

En annan arbetsmetod som används av verksamhetsutövare för att följa bestämmelserna och riktlinjerna är *monitoring*. Det här innebär att transaktioner granskas för att upptäcka avvikelser som kan utgöra penningtvätt. Med avvikelser avser anormalt beteende i jämförelse till kundkännedom som verksamheten besitter på för den enskilda kunden. Det här gäller personlig information om kunden, kundens affärs- och riskprofil och vid behov ursprung till kundens medel. Det ska även ske följande uppföljning av kundkännedomsprocessen och det här kan inte utföras utan tillräcklig och aktuell dokumentation om relationen med kunden.⁵⁰ Övervakningen består därmed av en tvådelad uppföljning. Första delen består av att ständigt analysera den inhämtade kundkännedom. Det här innebär också att verksamhetsutövaren behöver bedöma om den inhämtade informationen är tillräcklig och aktuell, samt om kundens aktuella risk eventuellt har förändrats. Andra delen består av att verifiera kundens transaktioner. Det här behöver göras för att granska om kundens beteende överensstämmer med kundkännedom, eller om den avviker.⁵¹

Informationen som samlas in av verksamhetsutövaren ska förvaras i fem år. Tiden räknas från den dagen åtgärderna vidtogs om en affärsförbindelse har startat, eller från den dagen kundrelationen upphörde. Undantag gäller för uppgifter som indikerar penningtvätt och dessa har inlämnats till Finansinspektionen. Utöver ovan behöver även verksamhetsutövaren meddela företaget att uppgifterna sparas. Vid sådant fall ska handlingar eller uppgifter förvaras av verksamheten i tio år.⁵²

Kundkännedomsprocessen är ett väsentligt redskap för verksamhetsutövarna i bekämpningen av penningtvätt enligt SOU 2016:8. Vid ett möte med kunden har utövarna stor möjlighet att upptäcka ett avvikande beteende och därmed motverka riskerna. Som tidigare nämnts bygger processen på FATFs rekommendationer samt EU:s penningtvättsdirektiv. Syftet med de obligatoriska åtgärderna är att ge verksamhetsutövaren goda förutsättningar för att bibehålla ett effektivt skydd. De bestämda regleringarna påvisar i vilka situationer kundkännedom är tvingande och därefter hur omfattande dessa åtminstone måste vara. Däremot är inte den tvingande regleringen det väsentligaste, utan det behöver gå hand i hand med riskerna. Det riskbaserade förhållningssättet hindrar däremot inte verksamhetsutövaren från att ha kunder respektive produkter som betyder hög risk för verksamheten, bortseende från fåtal undantag.

---

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

Syftet med kundkännedomreglerna är att verksamhetsutövaren ska hantera riskerna adekvat, oavsett om det gäller en lågrisk- eller högriskkund.⁵³

Kundkännedomprocessen utförs på verksamhetsutövarnas kunder. Vem som anses vara en kund regleras i 1 kap 8 § punkt 4 penningtvättslagens. En kund kan definieras som varje person som utnyttjar verksamhetsutövarens produkter eller tjänster. Däremot föreligger situationer som gör det svårt att avgöra vem som är kund, exempelvis när någon agerar för annans räkning.⁵⁴ Enligt 1 kap 8 § punkt 1 penningtvättslagen avser affärsförbindelse en affärsmässig förbindelse som förväntas inneha en viss varaktighet när den etableras. Vidare i utredning, SOU 2016:8, kan även en affärsförbindelse inneha en ytterligare mening än ovan. Affärsförbindelse kan även etableras på andra sätt än genom regelrätta avtal, såsom konkludenta handlanden vilket leder till att en affärsförbindelse etableras. Här inleds kundrelationen exempelvis med olika begärda transaktioner från kundens sida, vilket i sin tur leder till ett utvecklat förhållande på grund av en mer varaktig karaktär. Enligt den aktuella utredningen har då en affärsförbindelse etablerats, även om följande inte ansågs klart vid inledande relationen.⁵⁵

Vilka situationer som kräver kundkännedom korrelerar med riskbedömningen. Riskerna i verksamhetsutövarens egen verksamhet är avgörande för vilka situationer som kräver kundkännedom. I 2 kap penningtvättslagen regleras riskerna och riktlinjerna för arbetet mot penningtvätt. Däremot föreligger fortfarande tvingande åtgärder som behöver vidtas enligt regleringen, och berörs i 3 kap penningtvättslagen. Bestämmelsen ser vi även i artikel 11 i det fjärde penningtvättsdirektivet, respektive nummer 10 i FATFs rekommendationer.⁵⁶ En allmän riskbedömning bör göras enligt 2 kap 1 § penningtvättslagen där verksamhetsutövaren skall göra en bedömning huruvida deras produkter och tjänster kan utnyttjas för penningtvätt och i sådana fall hur stor risken är för det här. Det här benämns även som en allmän riskbedömning för själva verksamheten. Omfattningen av bedömningen görs med hänsyn till verksamhetens storlek och art, samt de risker som antas föreligga för penningtvätt bland annat. Följande allmänna riskbedömning ligger därefter till grund för verksamhetsutövarens riktlinjer och rutiner, och övriga åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 2 kap 2 § penningtvättslagen. Vidare i bestämmelsen skall riskbedömningen hållas uppdateras och även

---

⁵³ A.a. s. 199.

⁵⁴ A.a. s. 200.

⁵⁵ A.a. s. 204.

⁵⁶ A.a. s. 201.

dokumenteras. Utöver den allmänna riskbedömningen, finns en riskbedömning av kunder. Följande skall i stället bedöma risken för penningtvätt som kunden medför vid en affärsförbindelse, 2 kap 3 § penningtvättslagen. Kundens riskprofil ska också följas upp under affärsförbindelsens levnadstid och ändras när det finns skäl för det.

När en affärsförbindelse ingås förutsätter direktivet att utövarna vidtar åtgärder för kundkännedom. Även under affärsförbindelsens tid kräver direktivet att fortsatt kundkännedom vidtas. Det här innebär att kundkännedom fortlöpande ska följas upp, både vid ingående affärsförbindelse och under förbindelsens levnadstid, 3 kap 13 § penningtvättslagen. Däremot framgår det inte av FATFs rekommendationer eller EU:s fjärde penningtvättsdirektiv hur ofta uppföljningen bör ske. Följande är upp till verksamhetsutövarna att återfinna avvikelser från kundens verkliga beteende, och därmed hålla kundkännedomen aktuell, 3 kap 13 § penningtvättslagen. Åtgärderna som vidtagits för den enskilde kunden bör även stämma överens med riskförhållandet för den aktuella kunden. Utöver det, kan ytterligare åtgärder vidtas vidare om verksamhetsutövaren anser att kundkännedomen inte är tillräcklig. Vid senare tillfällen kan kundens verksamhet ändras eller utökas till nya produkter och tjänster, vilket i sin tur eventuellt medför till annan risk för penningtvätt. Vid sådant tillfälle anses fortlöpande åtgärder för kundkontroller vara nödvändigt.⁵⁷

Det finns tvingande åtgärder för kundkännedom, samt konsekvenser om dessa inte uppnås. Om verksamhetsutövaren enligt artikel 14.4 i det fjärde penningtvättsdirektivet inte kan kontrollera identiteten på sin kund, eller inhämta information om syftet och arten med affärsförbindelsen, ska inte en transaktion eller affärsförbindelse tillåtas. Följande bestämmelse regleras vidare i 3 kap 1 § i penningtvättslagen. Vid situationer där en affärsförbindelse redan åtagits, ska denna avbrytas på grund av avsaknad kundkännedom. Enligt SOU 2016:8 finns det ingen skyldighet att avsluta redan etablerade affärsförbindelser. Vid osäkerhet gällande kundkännedomen och huruvida dess åtgärder kan anses tillräckliga, innebär inte att förhållandet behöver avslutas per automatik. Utöver situationer där affärsförbindelser behöver avslutas, skall även en rapport lämnas till finansunderrättelseenheten.⁵⁸

---

⁵⁷ A.a. s. 205.

⁵⁸ A.a. s. 221 f.

3. EU:s Dataskyddsförordning (GDPR)

Följande kapitel syftar i att beskriva sambandet mellan penningtvättslagen och EU:s dataskyddsförordning. Det inleds med en introduktion till GDPR och aktuella bestämmelser, för att sedan mynna ut till behandling av personuppgifter vid kundkännedom och huruvida det finns ett samspel. Utöver ovan, analyseras det om personlig integritetsintrång kan föreligga för individen.

3.1 Inledning

I samband med den nya penningtvättslagen år 2017, ersattes även den svenska personuppgiftslagen mot GDPR (2016/679) år 2018. Detta medförde till revideringar i flertalet bestämmelser i svensk rätt.⁵⁹ Justeringar gjordes i penningtvättslagen för att avse motsvarande bestämmelser i GDPR i stället för PUL. En ny Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning infördes därmed som komplement till EU:s dataskyddsförordning.⁶⁰ Det här är möjligt enligt artikel 6.2 GDPR som öppnar upp för medlemsstaterna att införa kompletterande bestämmelser med syftet att förenkla tillämpningen av GDPR. En sådan är bestämmelse gällande kollektivtal som rättslig förpliktelse enligt 2 kap 1 § Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. Kollektivavtal är en förpliktelse som tillkommer i Sverige, till följd av arbetsmarknadsmodellen, och är därmed en kompletterande bestämmelse till GDPR eftersom följande inte regleras i förordningen.⁶¹

Syftet med GDPR är att stärka skyddet och rättigheterna för individen vars personuppgifter behandlas. Det här påverkar i sin tur arbetet för verksamhetsutövare, men även för företaget och organisationen som behandlar personuppgifterna i arbetet. Som nämnts ovan är förordningen direkt tillämplig i Sverige och skall förlivas, däremot behöver svenska bestämmelser anpassas för att dels säkerhetsställa att det inte strider mot dataskyddsförordningen, dels att förordningen får en effektiv verkan.⁶²

---

⁵⁹ Se Regeringskansliet: Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning (2018).

⁶⁰ Se Prop. 2017/18:142.

⁶¹ Se Prop. 2017/18:105, s. 48.

⁶² Se Regeringskansliet: Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning (2018).

3.2 EU:s dataskyddsförordning

Som tidigare benämns behandlar verksamhetsutövaren, såsom banker, personuppgifter. För att uppfylla direktivets bestämmelser, krävs att verksamhetsutövaren samlar in, lagrar, analyserar och utbyter personuppgifter. Det här innebär att en personuppgiftsbehandling anses som nödvändig för verksamhetsutövaren att kunna fullfölja det fjärde penningtvättsdirektivet. Vid en affärsförbindelse eller utförande av transaktioner krävs det att verksamhetsutövaren behandlar kundens personuppgifter. Även en granskning och rapportering av kundens aktiviteter leder till en personuppgiftsbehandling.⁶³ Enligt artikel 5 i GDPR (2016/679) behöver samtliga principer som benämns beaktas från verksamhetsutövarens sida. Artikel 5.a innebär exempelvis att det skall föreligga en laglighet, det vill säga en rättslig grund för behandlingen av personuppgifter. Rättsliga grunderna regleras vidare i artikel 6, och utväljs utifrån ändamålet med behandlingen av personuppgifter, och därav kan rättsliga grunderna variera. Skall känsliga personuppgifter behandlas behöver ytterligare en rättslig grund enligt artikel 9.2. Omfattar behandling av personuppgifter överföring till internationella organisationer eller tredje land kan även särskilt rättsligt stöd krävs enligt artikel 44–50. Syftet är inte att försvåra arbetet för aktörerna utan att skapa rättslig säkerhet och öppenhet enligt beaktandeskäl 13 GDPR (2016/679) och därtill effektivisera skyddet för personuppgifter. Syftet är även att utvidga individens kontroll över sina egna personuppgifter genom att utveckla den inre marknadens funktion.

3.2.1 Rättsliga grunder enligt artikel 6.1 GDPR

Led a i artikel 6.1 i GDPR är första rättsliga grunden som går att stödja sig mot. Följande berör den registrerades samtycke till att behandlingen av personuppgifter får ske för ett eller flera ändamål. Samtycke är något som går att återkallas enligt artikel 7 punkt 3 och anses därmed inte som en stark rättslig grund att stödja sig mot vid arbetet mot penningtvätt enligt egna åsikter. Samtycke är inte en rättslig grund som Integritetsmyndigheten nämner som möjlig grund vid behandling av personuppgifter i syfte att bekämpa penningtvätt enligt remissyttrande till genomförande av 2018 års ändringsdirektiv till EU:s fjärde penningtvättsdirektiv.⁶⁴ Följande yttrande har en stor betydelse eftersom IMYs uppgift som myndighet är att verka för att människor skyddas mot integritetsintrång vid behandling av personuppgifter. Utöver det, anses inte samtycke vara en relevant rättslig grund vid kundkännedomsprocessen eftersom den

---

⁶³ Se SOU 2016:8 del 1.

⁶⁴ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

registrerade kan återkalla sitt samtycke till att deras personuppgifter behandlas utifrån egna intressen för att dölja brottslig aktivitet. Däremot har verksamhetsutövare möjlighet att vända sig till annan rättslig grund i led b-e för att stödja sin behandling av personuppgifter enligt författaren Öman i lagkommentar till dataskyddsförordningen.⁶⁵

Avtalsfullgörande är en rättslig grund som regleras i led b. Följande bestämmelse är tillämplig när en behandling är nödvändig för att fullgöra ett avtal. Här krävs det att den registrerade är part. Grunden kan även tillämpas för att vidta åtgärder på begäran av den registrerade innan ett avtal ingås. Led b anses vara tillämplig för att undersöka om den registrerade fullföljer avtalet som ingåtts. Registrering av försummelser kan bli en stark grund för att avsluta förhållandet mellan en kund och en verksamhetsutövare.⁶⁶ Huruvida följande rättslig grund anses tillämplig vid kundkännedomsprocessen beror på ändamålet, och om det anses tillräckligt nödvändigt. Enligt IMY är följande inte en rättslig grund som anses tillämplig vid arbetet mot penningtvätt.⁶⁷ Avtalsfullgörande är mer tillämplig som rättslig grund vid kundavtal, exempelvis behandla personuppgifter för adressuppgifter i syfte att leverera en faktura.⁶⁸

Led c reglerar rättslig förpliktelse som möjlig grund. Följande rättslig grund är tillämplig när en behandling anses "nödvändig för att kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige". Författaren Öman benämner även att respektive medlemsstat har möjlighet att införa särskilda krav för behandlingen av personuppgifter enligt följande rättslig grund. Utöver det påkar Öman att respektive medlemsstat kan införa åtgärder för att säkra att en korrekt och laglig behandling utförs. Vidare skall syftet med personuppgiftsbehandlingen framgå tydligt av den rättsliga förpliktelse som i sin tur behöver lagligt stöd i tillämplig rättsordning. Syftet skall vara tydligt som både skall förstås av den registrerade och den ansvarige.⁶⁹ Enligt 2 kap 1 § Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning är rättslig förpliktelse tillämplig vid behandling av personuppgifter som följer av lag eller annan författning bland annat. IMY benämner bland annat bankens skyldigheter att införa kundregister vilket kan anses vara en typ av rättslig skyldighet och innebär därmed att rättslig förpliktelse är en grund som går att stödja sig på.⁷⁰ Vidare benämner

---

⁶⁵ Se Öman (2021).

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁶⁸ Se Integritetsskyddsmyndigheten: Avtal med den registrerade (2021).

⁶⁹ Se Öman (2021).

⁷⁰ Se Integritetsskyddsmyndigheten: Rättslig förpliktelse (2021).

IMY att rättslig förpliktelse som en rättslig grund är tillämplig när behandlingen anses tillräckligt nödvändig för arbetet mot penningtvätt.⁷¹

I led d regleras en rättslig grund som är tillämplig vid en persons vitala intressen. Behandlingen med personuppgifter skall anses nödvändig för att skydda individens intressen. I betänkande skäl 46 i GDPR anses följande grund gälla behandling vid väsentlig betydelse för den registrerades eller en annan fysisk persons liv. Led d bör endast stödjas mot om inte behandlingen av personuppgifter kan stödjas mot en annan rättslig grund, och anses nödvändig för humanitära orsaker.⁷² IMY benämner inte följande grund som aktuell vid arbetet mot penningtvätt.⁷³

Slutligen berör led e och f berättigat intresse respektive allmänt intresse som rättslig grund. Med allmänt intresse som rättsligt stöd menas att personuppgifter får behandlas om behandlingen anses nödvändig för att utföra en arbetsuppgift som är av allmänt intresse, eller en myndighetsutövning. Följande bestämmelse gäller både enskilda och myndigheter, och måste vara i enlighet med både EU-rätten och den nationella rätten.⁷⁴ Vidare i 2 kap 2 § i Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning får personuppgifter behandlas om det anses nödvändigt för att utföra en arbetsuppgift som är av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning. I det här fallet blir penningtvättslagen relevant. IMY anser därmed att led e som rättslig grund är tillämplig vid en nödvändig personuppgiftsbehandling för förhindrandet av penningtvätt.⁷⁵ Berättigat intresse (led f) är sista rättsliga grunden som är tillämplig när behandlingen med personuppgifter är nödvändig för ändamålet som rör den ansvariges berättigade intresse. Det här gäller såvida inte den registrerades intressen eller grundläggande rättigheter och friheter väger tyngre och kräver skydd. Betänkande skäl 47 i GDPR benämner bland annat att en utförlig bedömning behöver ske för att undersöka om vems intressen som väger tyngre. Utöver ovan, belyser Öman i lagkommentarer till GDPR artikel 29-gruppens yttrande 6/2014 som berör olika fall där berättigade intressen anses lämpliga. Förhindrandet av penningtvätt ansågs vara ett sådant fall. Viktigt att beakta är att den ansvarige i sig inte behöver ha ett berättigat intresse, utan även en

---

⁷¹ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁷² Se Öman (2021).

⁷³ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁷⁴ Se Öman (2021).

⁷⁵ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

personuppgiftsbehandling med hänsyn till tredje parts berättigade intressen är acceptabelt. Berättigat intresse är inte lämpligt vid behandling av personuppgifter för verksamhetsutövare i form av myndighet, och därmed faller det tillbaka till led e vid myndighetsutövning.⁷⁶

3.2.2 Individens rätt till skydd för den personliga integriteten

Som tidigare nämnt är teknikutvecklingen en bidragande faktor till penningtvätten. Det här innebär således att informationsutbyte behöver ske internationellt vid olika situationer, vilket möjligtvis leder till ett intrång i personliga integriteten för den enskilde individen.⁷⁷ Ett skydd för de fysiska personerna vid behandling av personuppgifter är enligt beaktande skäl 1 i GDPR (2016/679) en grundläggande rättighet. Artikel 8.1 i EU-stadgan respektive artikel 16.1 i EUF-fördraget berör rätten till skydd för sina personuppgifter. Beaktande skäl 4 i GDPR reglerar individens rätt till skydd för den personliga integriteten. Behandlingen av personuppgifter bör utformas till individens fördel. Vidare i beaktande skäl 4 respekterar dataskyddsförordningen samtliga grundläggande rättigheter. Bestämmelsen uttrycker även att förordningen iakttar friheterna och principerna som finns i EU-stadgan samt EU-fördragen, med ett särskilt skydd för bland annat familje- och privatliv.

Artikel 6.f GDPR berör som tidigare nämnts den rättsliga grunden berättigat intresse. För att nyttja följande rättslig grund behöver banken uppvisa att behandlingen av personuppgifter anses nödvändig för ändamålet, såvida kundens intressen eller grundläggande rättigheter och friheter inte väger tyngre och kräver skydd. Således innebär det här att bankens intresse för att bekämpa penningtvätt, genom kundkännedomprocessen, behöver väga tyngre än den enskilda individens. Dessutom får inte personuppgiftsbehandlingen gå utöver vad som anses nödvändigt för ändamålet.

3.3 Behandling av personuppgifter vid kundkännedom

För att följa EU:s direktiv behöver således verksamhetsutövarna samla in och behandla personuppgifter, vilket sker i flera skeden i arbetet. 5 kap i penningtvättslagen reglerar behandling av personuppgifter och är aktuellt för en verksamhetsutövare. 5 kap 2 §

---

⁷⁶ Se Öman (2021).

⁷⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/849 av den 20 maj 2015 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 648/2012 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG och kommissionens direktiv 2006/70/EG.

penningtvättslagen reglerar ändamålet för behandlingen av personuppgifter, vilket är att fullgöra sina skyldigheter gentemot aktuella lag. Ovan anses tillåtet enligt lagen för att kunna upptäcka penningtvätt eller finansiering av terrorbrott. Om ändamålet skiftar till annat, får personuppgifterna behandlas om följande är tillåtet enligt GDPR.⁷⁸ Som tidigare nämnts behöver dels samtliga principer i artikel 5 beaktas vid annat ändamål än skyldighet att följa penningtvättslagen, dels en rättslig grund behöver uppfyllas enligt artikel 6 GDPR.

Artiklarna 41 och 43 behandlar bestämmelser som gäller behandling av personuppgifter i det fjärde penningtvättsdirektivet. I nämnda artiklar framgår det att *penningtvättsdirektivet skall läsas i ljuset av dataskyddsdirektivet*. Vidare uttrycks det i artikel 43 att behandlingen av personuppgifter, i syfte att förebygga penningtvätt, ska betraktas som det allmännas intresse enligt dataskyddsförordningen. Artikel 41 beskriver i stället situationer där personuppgifter får behandlas för att förhindra penningtvätt. Viktigt att beakta är artikel 41.2 som uppger att personuppgifter endast får behandlas av verksamhetsutövare i det syftet att förebygga penningtvätt. Det här innebär således att personuppgifter inte får behandlas i strid mot det fjärde penningtvättsdirektivets syfte.⁷⁹ Artikel 41.3 i det fjärde penningtvättsdirektivet framhäver att verksamhetsutövarna skall utge information till nya kunder om att deras personuppgifter skall behandlas innan affärsförbindelsen etableras, eller en transaktion genomförs. Utöver ovan, skall utövarna även informera kunden om deras rättsliga skyldigheter att utföra behandlingen enligt penningtvättsdirektivet som införlivas i svensk rätt, penningtvättslagen. Däremot finns det undantag i sistnämnda bestämmelsen i artikel 41.4 som avviker från informationsskyldigheten. Det här innebär att verksamhetsutövaren kan begränsa kundens information till behandlingen av personuppgifter för att kunna fullgöra sina skyldigheter enligt regleringen på ett korrekt sätt. Utöver detta, är en ytterligare anledning till begränsningen att inte hindra pågående rättsliga utredningar, såsom situationer där rapport har inlämnats till finansunderrättelsen.⁸⁰

En utredning gällande ytterligare stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism utfördes år 2021. Följande utredning uppstår på grund av att brottsligheten som har ökat och därmed orsakat stora problem för samhället. Det här innebär i sin tur att verksamhetsutövare har behövt arbeta ännu intensivare mot penningtvätt under senare år. Däremot finns ännu fler åtgärder som effektiviseras för att förbättra arbetet. SOU 2021:42 tar,

---

⁷⁸ Se Öman (2021).

⁷⁹ Se SOU 2016:8 del 1 s.312.

⁸⁰ A.a. s.313.

utöver övriga förslag, sikte på att stärka verksamhetsutövarens åtgärder mot penningtvätt. Utredningen föreslår bland annat att aktörer enklare ska kunna utbyta information med varandra om det finns misstanke för penningtvätt.⁸¹ Olika remissinstanser har inkommit med sina yttranden gällande SOU 2021:42.⁸² Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) är en instans som inkommit med yttranden från utredningen. När IMY granskar förslaget, fokuserar myndigheten på att arbeta för att människors grundläggande fri och rättigheter skyddas i samband med personuppgiftsbehandling. IMY menar att följande förslag ger verksamhetsutövare och myndigheter mer omfattande möjligheter att behandla personuppgifter i syfte att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism. För att följande skall vara aktuellt behöver GDPR följas, och ett grundläggande krav enligt dataskyddsförordningen är att ett rättsligt stöd behöver föreligga. Det här innebär som tidigare nämnt att stöd i en rättslig grund behöver finnas i artikel 6.1 GDPR. Antingen skall ett samtycke föreligga, eller behöver en annan rättslig grund av led b-f i artikel uppfyllas.⁸³ Enligt utredningen anses rättslig förpliktelse (led c) vara en rättslig grund för myndigheter och verksamhetsutövares samverkan.⁸⁴ Här har däremot IMY och utredningen delade åsikter. IMY ställer sig skeptiska till att en beslutad samverkan innebär att rättslig förpliktelse är en rättslig grund som kan stödjas mot enligt GDPR. Myndigheten menar att det faktiskt finns en skyldighet att lämna uppgifter till övriga deltagare, däremot anses även den samverkan frivillig. Det här innebär att verksamhetsutövare eller myndighet kan avstå att utelämna information. IMY instämmer däremot med utredningens bedömning att en beslutad samverkan kan stödja sig mot led e i GDPR vid behandling av personuppgifter, såvida behandlingen anses nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag. I det här fallet är penningtvättslagen det allmänna intresset.⁸⁵

Utredningen föreslår särskild samverkan, vilket innebär att myndigheter kommer behöva lämna ut integritetskänsliga uppgifter till verksamhetsutövare som normalt sett omfattas av sekretess. SOU 2021:42 diskuterar därmed känsliga personuppgifter och föreslår att särskilda bestämmelser om tystnadsplikt och förbehåll skall motverka att uppgifterna lämnas till obehöriga.⁸⁶ Artikel 5.1 f i GDPR benämner att behandling av personuppgifter skall ske på ett sätt som innebär att en lämplig säkerhet uppfylls. Vidare i artikel 32.2 i GDPR skall

---

⁸¹ Se SOU 2016:8 del 1 s.21.

⁸² Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Se SOU 2016:8 del 1 s.312.

⁸⁵ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁸⁶ Se SOU 2016:8 del 1 s.312.

bedömningen av lämplig säkerhetsnivå ta hänsyn till riskerna som uppstår vid behandlingen av personuppgifter. IMY anser att det bör understrykas att personuppgifter måste skyddas mot oörtlättad åtkomst vid behandling av personuppgifter med hänsyn till ovanstående bestämmelser.⁸⁷ Integritetsskyddet för den personliga individen bör även beaktas med tanke på att privata aktörer nu kan ta beslut vid en särskild samverkan. Därmed anser IMY att det är viktigt att integritetskänsliga och sekretesskyddade uppgifter som utelämnas får ett tillräckligt starkt skydd och bör uppmärksammas i utredningen. Det åligger respektive aktör, myndighet som verksamhetsutövare, att utforma riktlinjer som stödjer detta och bör tas med i utredningen. Utifrån ovan anser IMY att en närmare granskning behöver ske gällande vilka begränsningar av behandlingen som kan göras vid utbyte av information. Det behöver ske ännu en granskning gällande åtgärder som kompenserar för att stärka den enskilde individens rättigheter och skydd för den personliga integriteten. IMY föreslår bland annat krav på detaljerad dokumentation som bakgrund till beslutet om samverkan och om varför behandlingen av personuppgifter anses nödvändig för det enskilda fallet. Ett annat krav IMY föreslår är att tidsramen av den känsliga informationen kan förkortas. Den enskilde individen kan således göra fler invändningar mot brottsbekämpande myndigheter än mot verksamhetsutövare.⁸⁸ Enligt 5 kap 3 § brottdatalagen kan den registrerade kontrollera om dennes personuppgifter behandlas korrekt enligt dataskyddsförordningen. Den registrerade har även möjlighet att begära en laglighetsprövning om individen misstänker att personuppgiftsansvarige brister i behandlingen av personuppgifter, såsom felaktiga uppgifter. Följande finns för att skydda den registrerades rättigheter ytterligare. Däremot kan IMY avstå från att utföra kontrollen om det anses ogrundad eller orimlig. Med bakgrund i ovan bör utredningen enligt IMY stärka den registrerades rättigheter ytterligare när det rör kompensatoriska åtgärder när behandling av personuppgifter uppstår vid särskild samverkan.⁸⁹

3.4 Bekämpning av penningtvätt med avseende på dataskyddsförordningen

Enligt tidigare avsnitt är det i nuläget känt att arbetet mot penningtvätt även innebär att personuppgifter behöver behandlas för att uppnå en god kundkänedom och upprätthålla en affärsförbindelse eller utföra transaktioner, 3 kap 1 § respektive 5 kap 1 § penningtvättslagen. Mängden åtgärder som behöver vidtas varierar beroende på kundens riskförhållande. När en kundrelation inleds behöver information om kunden tas, det vill säga att en god kundkänedom

---

⁸⁷ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

skall finnas. Det här skall även följas upp under kundrelationen, och inte enbart ske vid start. Inga tydliga bestämmelser uppger hur ofta det här måste ske, utan är upp till var och en av verksamheterna att bestämma. Följande görs för att finna avvikelser i kundens beteende och kundkännedomen som finns.⁹⁰ Vid *Customer Due diligence* behöver verksamhetsutövare identifiera sina kunder, och därmed behandla deras personuppgifter. Anses kunden vara PEP, innebär det att ytterligare åtgärder behöver vidtas vid kundkännedom. Det här innebär i sin tur att större mängd personuppgifter behöver behandlas. Likadana åtgärder gäller för kunder som tillhör ett högrisk-tredje land utanför EES.⁹¹ I SOU 2016:8 benämner utredningen att ett utvecklande om PEP nationellt kan anses integritetskränkande för individen och skapa större oro. Därmed är detta inget som utredningen anser vara aktuellt i dagsläget.⁹² Vid ovannämnda fall berörs känsliga uppgifter, artikel 9 GDPR respektive 5 kap 5 § penningtvättslagen. Känsliga personuppgifter får behandlas om det anses nödvändigt för att uppnå olika förutsättningar enligt sistnämnda lag. Dels anses det acceptabelt om en bedömning behöver göras huruvida den registrerade är PEP eller om en omfattande riskbedömning är nödvändig, dels för att uppfylla övervakningsskyldighet som tidigare nämnts enligt 4 kap 1 § penningtvättslagen. Övervakningsskyldigheten innebär att transaktioner behöver övervakas för att upptäcka avvikelser till kundens profil som kan utgöra penningtvätt. Detta i sig innebär att mer information om kunden kan behöva inhämtas för att granska om beteendet överensstämmer, eller avviker. Informationen avser allt från att verifiera transaktioner till personlig information om kunden.⁹³ Vid behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9 GDPR respektive 5 kap 5 § penningtvättslagen behöver även en rättslig grund tillämpas. Trots ett undantag finns till behandling av känsliga personuppgifter som egentligen är förbjudet, behöver fortfarande samtliga principer beaktas och en rättslig grund tillämpas. En möjlig rättslig grund som tidigare nämnts är rättslig förpliktelse (led c) eller allmänt intresse (led e) samt berättigat intresse (led f).⁹⁴ Om de extra åtgärderna vid ovannämnda fallen leder till ett integritetsintrång blir således intresseväckande. Behandlas de känsliga personuppgifterna i enlighet med aktuella lagbestämmelser ökar skyddet för individen. Skulle följande brista, ökar risken för personligt intrång enligt egna tolkningar, där individens intressen väger tyngre än behandlingen av personuppgifter.

---

⁹⁰ Se SOU 2016:8 del 1 s.201, 205.

⁹¹ Se Finansinspektionen: Customer due diligence (2022).

⁹² Se SOU 2016:8 del 1 s.237.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Se IMY: Känsliga personuppgifter (2021).

Samtliga revideringar och förändringar som sker i EU:s penningtvättsdirektiv har syftet att gå i linje med utvecklingen i samhället. Syftet med direktiven förblir konstant oförändrad eftersom förhindrandet av penningtvätt och finansiering av terrorism är i fokus. Riktlinjer och åtgärder för arbetet mot brotten förändras ständigt på grund av en hastig utveckling.⁹⁵ EU-kommissionens förslag till en ny förordning år 2020 för att förhindra penningtvätt syftar som tidigare nämnt på att vara i enlighet med EU:s dataskyddsförordning. Enligt yttrandet från EDPS ställer sig dessa positivt till förslaget med få anmärkningar som behöver utvecklas.⁹⁶ Det här innebär att stor vikt läggs på att skydda individens personliga integritet samt deras rättigheter och friheter enligt egna åsikter och det nya förslaget tar ännu mer hänsyn till individen än tidigare direktiv, såsom det första penningtvättsdirektivet. IMYs yttrande till SOU 2021:42 betonar att utredningen ska uppmärksammas på att större skydd för integritetskänsliga uppgifter är väsentligt. Vidare påpekar IMY att kompensatoriska åtgärder eventuellt behöver införas för att skydda individens personliga integritet.⁹⁷ Det ovannämnda tolkas enligt mig som att, trots flertalet revideringar av tidigare bestämmelser i syfte att ta hänsyn till omvärlden, finns det ständigt förbättringar för att skydda den personliga integriteten. Huruvida den här respekteras och inget intrång sker beror på. Om SOU 2021:42 leder till utveckling i dagens åtgärder mot penningtvätt, finns det en risk för att skyddet rubbas eftersom en samverkan mellan privata aktörer och myndighet leder till större informationsutbyte utanför verksamheten. Enligt egna åsikter är det viktigt att rutinerna för arbetet går i linje med bestämmelser, där både penningtvättslagen samt GDPR beaktas. Om rutinerna avviker, leder det till en större risk där skyddet för den personliga individen brister. Däremot anses EU-kommissionens förslag till ny förordning ta ännu mer hänsyn till GDPR än tidigare direktiv, enligt egna åsikter, vilket i sig ökar skyddet för individens personliga integritet.

Verksamhetsutövare har en informationsskyldighet gentemot den registrerade, med få undantag som tidigare benämnts. Artikel 13 i GDPR berör bland annat den registrerades rättigheter, vilket belyser att individen har rätt till att veta om dennes personuppgifter behandlas och i vilket syfte. Däremot enligt 5 kap 7 § penningtvättslagen får inte uppgifter om att personuppgifter behandlas lämnas ut till den registrerade under processen om en avvikelse upptäcks. Om banken väljer att tillämpa rättslig förpliktelse som grund för behandlingen av personuppgifter, har individen

---

⁹⁵ Se SOU 2016:8 del 1 s.73.

⁹⁶ Se EDPS opinion 12/2021.

⁹⁷ Se IMY: Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42).

ingen rätt att göra invändningar, artikel 21.2 GDPR. Vid allmänt intresse eller berättigat intresse som rättslig grund har individen rätt till invändningar enligt sistnämnda artikel. Enligt egna åsikter är det väsentligt att fundera vid ett berättigat intresse om anledning till ytterligare insamling av kundkännedom väger tyngre än den enskildes skydd till sin personliga integritet. Utöver informationsskyldighet, behöver även verksamhetsutövare dokumentera och hålla kundrelationen uppdaterad.⁹⁸ Det här i sig innebär att verksamhet behöver inneha interna rutiner för personuppgiftsincidenter för att skydda individen.⁹⁹ Banken behöver bland annat arbeta proaktivt för att skydda individens personliga integritet vid behandling av personuppgifter i syfte att bekämpa penningtvätt. Enligt artikel 25 GDPR skall verksamhetsutövare implementera principer för att skydda den personliga individens integritet, såsom dataminimering. Nödvändiga skyddsåtgärder i behandlingen av personuppgifter behöver även implementeras för att uppfylla kraven i GDPR och därmed skydda den registrerades rättigheter enligt artikel 25. Det här är en central aspekt i arbetet mot penningtvätt som måste beaktas för att bevara skyddet för den personliga individens integritet. Brister följande, brister även skyddet för individen och integritetsintrånget ökar enligt egna tolkningar utifrån ovan.

---

⁹⁸ Se Finansinspektionen: Customer due diligence (2022).

⁹⁹ Se IMY: Personuppgiftsincidenter (2022).

4. Sammanfattning och slutsatser

Följande kapitel kommer kortfattat sammanfatta det centrala i studien. Därutöver redogörs även slutsatser och avslutande kommentarer utifrån framtaget material. Avslutningsvis görs en återkoppling till syftet med studien och dess frågeställningar.

Syftet med studien är att undersöka hur bestämmelserna om penningtvätt är i enlighet med GDPR, särskilt vad gäller åtgärder för att uppnå kundkännedom. Teknikutvecklingen präglar som tidigare sagts dagens samhälle där både enskilda individer och den organiserade ekonomiska brottsligheten gynnas. Penningtvätt är ett brott som har ökat i takt med digitaliseringen, både nationellt och internationellt. Det här innebär även att utöver svensk penningtvättslagstiftning, finns bestämmelser både på EU- och internationell nivå. Kundkännedom är en åtgärd som verksamhetsutövare arbetar med och som benämns i samtliga bestämmelser.

FATF är en internationell organisation med många medlemsstater och har i uppgift att utfärda rekommendationer för arbetet mot penningtvätt. Följande rekommendationer ligger till grund för EU:s penningtvättsdirektiv. I dagsläget finns fem penningtvättsdirektiv, där få revideringar har skett efter den fjärde. Direktiven sträcker sig även utöver rekommendationerna vid flertalet fall. Eftersom rekommendationerna uppdateras på grund av ökningen av penningtvätt och finansiering av terrorbrott, behöver EU:s ramverk anpassas. Olika händelser såsom 11 september 2001 och terrorattackerna i Paris och Bryssel år 2015 respektive 2016 ligger till grund för striktare åtgärder. Avsnitt 2.3.2 belyser EU-kommissionens förslag till en ny förordning som lades fram år 2020. Syftet är att förstärka reglerna i EU för bekämpandet av penningtvätt bland annat. Följande förslag kommer dessutom att ersätta penningtvättsdirektiven, och kommer efterföljas direkt i medlemsstaten. Baktanken med en ny förordning som skall ersätta direktiven grundar sig i förbättringsarbeten, där GDPR har stor roll. Syftet med nya förordningen är bland annat att arbetet mot penningtvätt skall ta hänsyn till GDPR och gå i paritet eftersom personuppgifter behandlas vid arbetet. Enligt yttrande från EDPS, är följande öppna för förslaget med fåtal invändningar som bör justeras för att skydda individen. Det här förmedlar bland annat att individens rättigheter och friheter måste beaktas, och spelar en stor roll. Även IMYs yttrande till en ny utredning, SOU 2021:42, gällande striktare åtgärder kräver att förslaget förtydligar kompensatoriska åtgärder för att skydda

individens från integritetskränkande uppgifter. Det finns ständigt förslag till förbättringar för att skydda individens personliga integritet. Sistnämnde utredning syftar bland annat i att informationsutbytet ska effektiviseras mellan privata aktörer och myndigheter, vilket kommer bidra till att det personliga integritetsskyddet kan rubbas. För att undvika det här behöver verksamhetsutövare såsom banker inneha goda rutiner som går i linje med samtliga aktuella bestämmelser. Vid minsta avvikelse från reglerna, brister skyddet för individens personliga integritet. Därav behöver det finnas rutiner för personuppgiftsincidenter. Genom införandet av förslagets förordning, ökar skyddet för individen.

Banker har skyldigheter att samla in och behandla uppgifter om sina kunder i samband med att de vidtar åtgärder för att uppnå kundkännedom enligt penningtvättslagsregleringen. Som tidigare benämnts i avsnitt 2.4 är kundkännedom en tvingande bestämmelse enligt penningtvättslagen för att upprätthålla en affärsförbindelse och inleda en kundrelation. Kundkännedomsprocessen är ett viktigt redskap i arbetet mot penningtvätt och ska både dokumenteras samt följas upp ständigt. Verksamhetsutövare behöver identifiera och verifiera sin kund genom att behandla deras personuppgifter. Det här omfattar både personlig information såsom ekonomisk information. Följande behöver ske för att kunna övervaka och bedöma kundens transaktioner och aktiviteter, samt hantera risken som uppkommer. Hur extrema åtgärderna är beror på flertalet faktorer, där riskbedömningen avgör en hel del. Ju högre risk en kund har, desto mer omfattande åtgärder kan behövas ta. En PEP innebär således att omfattningen av personuppgiftsbehandlingen blir större eftersom större mängd information krävs. Det här innebär inte enbart att information om den utsatta personen samlas in, utan även familjemedlemmar med flera beroende på situation. Huruvida det här leder till intrång för den personliga individen beror på. Enligt 5 kap 5 § penningtvättslagen, respektive artikel 9 GDPR, finns fall där känsliga uppgifter får behandlas av verksamhetsutövare om det anses tillräckligt nödvändigt för att uppnå olika förutsättningar i sistnämnda bestämmelse. Är riskbedömningen väsentlig eller om det behövs en mer omfattande bedömning för att avgöra huruvida den registrerade är PEP, anses ovan nödvändig enligt lag. Utöver det här är det acceptabelt att behandla känsliga uppgifter för att uppfylla sin övervakningskyldighet som tillhör kundkännedomsprocessen. Däremot får det inte sträcka sig längre än vad ändamålet gäller. Verksamhetsutövare behöver behandla känsliga personuppgifter i sitt arbete mot penningtvätt eftersom informationen som insamlas ger verksamhetsutövaren svar om något avviker. Om bankens intressen väger tyngre än individens blir således intresseväckande.

Banker måste uppfylla vissa krav enligt EU:s dataskyddsreglering när de behandlar personuppgifter i samband med att de vidtar åtgärder för att uppnå kundkännedom. I kapitel 3 berörs samtliga principer i artikel 5 GDPR som behöver beaktas. Utöver det här behöver utövarna stödja sig mot en rättslig grund i artikel 6 GDPR. Enligt IMY är rättslig förpliktelse och allmänt intresse respektive berättigat intresse tre väsentliga grunder i följande fall. Förstnämnda grunden är således stark eftersom den registrerade inte har samma rättigheter för invändningar mot behandlingen av dess personuppgifter, såsom vid andra grunder. Om det här innebär större integritetskränkningar går att fundera. Däremot utförs behandlingen med stöd i annan författning som benämner att det finns en rättslig skyldighet att bland annat införa kundregister, och utgör därmed en stark grund. Allmänt- och berättigat intresse är två rättsliga grunder som IMY påpekar vid stöd av personuppgiftsbehandling. Enligt artikel 29-gruppens yttrande 6/2014 är berättigat intresse en lämplig grund för arbetet mot penningtvätt. Det här innebär således att verksamhetsutövarens intressen väger tyngre än individens intressen eller grundläggande rättigheter och friheter och inte kräver skydd. Det som blir intresseväckande är om kundkännedomsprocessen och därmed behandlingen av känsliga personuppgifter håller sig inom ramen för ändamålet. Brister arbetet ökar risken för personligt integritetsintrång för individen enligt egna tolkningar.

Studien skall besvara om bestämmelserna förhåller sig till varandra, särskilt vid kundkännedomsprocessen, och svaret blir således att det beror på. Eftersom samhället ständigt utvecklas, behöver bestämmelserna följa med i samma takt. EU:s penningtvättsdirektiv revideras ständigt för att effektivisera åtgärderna mot penningtvätt. Brister kundkännedomsprocessen som en del av arbetet, brister även skyddet för individen. Arbetet mot penningtvätt och åtgärderna för att uppnå kundkännedom har försvårats till följd av den senaste dataskyddsregleringen. Systemkonflikten mellan penningtvättslagen och GDPR förutsätter dessvärre verksamhetsutövare i svår provningssituation. Förslaget till ny förordning ökar således skyddet för individen, även fast det finns förbättringsutrymme. Avsaknaden av rättsfall kan även bidra till att rättsläget anses oklart. Det finns ständigt förbättringar för att skydda den personliga individens integritet. Således går det att spekulera om det är positivt att inga rättsfall finns där penningtvättslagen och GDPR inte går i enlighet med varandra. Följande indikerar att bestämmelserna går i paritet med varandra, och inte har blivit en problematik. Däremot hade rättspraxis varit god vägledning för hur verksamhetsutövare bör agera för att undvika intrång i individens personliga integritet. Utöver det hade rättspraxis bidragit till att

bedömningsituationen som existerar till följd av systemkonflikten hade någorlunda uppklarats och därmed minskat eventuella incidenter.

Utifrån studien går det dels att dra slutsatsen att bestämmelserna än så länge går i paritet med varandra, dels att avsaknaden av vägledande tolkning skapar frågetecken. Det finns delade åsikter huruvida penningtvättsregleringen leder till ett intrång i någons privatliv och det är därför en fråga för sig som kräver ytterligare utredning. Viktigt att ha i åtanke är att det ständigt finns förbättringsåtgärder för att skydda individens rättigheter och friheter, vilket IMY även påpekar. Det går således att säga att penningtvättsdirektivet läses i ljuset av dataskyddsdirektivet i dagsläget, med hänsyn till ovanstående.

Käll- och litteraturförteckning

EU-rättsligt offentligt tryck:

Artikel 29-gruppen

Yttrande 6/2014 om begreppet den registeransvariges berättigade intressen i artikel 7 i direktiv 95/46/EG, WP 2017

EU-preamblel

European Data Protection Supervisor, EDPS opinion 12/2021 on the anti-money laundering and countering the financing of terrorism (AML/CTF) package of legislative proposals.

KOM (2021) 420 slutlig 2021/0239(COD): Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om förhindrandet av användning av det finansiella systemet för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Svenskt offentligt tryck:

Utredningsbetänkande

SOU 2016:8 Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism - fjärde penningtvättsdirektivet - samband - nya penningtvättslag - m.m. Del 1

SOU 2021:42 Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Proposition

Prop. 2016/17:173 Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Prop. 2017/18:105 Ny dataskyddslag

Prop. 2017/18:142 Författningsändringar på finansmarknadsområdet med anledning av EU:s dataskyddsförordning

Prop. 2018/19:150 Skärpta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Rapport

Gemensam myndighetsrapport/Finansinspektionen, Dnr A052.211/2021. Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021.

Övrigt

Remissvar Datainspektionen Fi2018/03025/B. Remiss av promemorian Genomförande av 2018 års ändringsdirektiv till EU:s fjärde penningtvättsdirektiv

Remissvar Integritetsmyndigheten(Datainspektionen) Fi2021/02222. Yttrande över betänkandet Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42)

Litteratur:

Bernitz, U., Carlsson, M., Heuman, L., Leijonhufvud, M., Sjöberg, M. C., Seipel, P., Conradson, W. W. & Vogel, H-H. 2020. *Finna Rätt - Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 15 uppl, Norstedts Juridik AB.

Öman, Sören. 2021. *Dataskyddsförordningen (GDPR) m.m. En kommentar*. 2 uppl, Norstedts Juridik AB. (E-bok).

Internet källor:

Ekobrottsmyndigheten.2021. *EBM:s lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige*.

Tillgänglig: [EBM:s lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige](#) (hämtad 2022-03-28)

Ekobrottsmyndigheten. 2022. Penningtvättsbrott.

Tillgänglig: [Penningtvättsbrott | Ekobrottsmyndigheten](#) (hämtad 2022-03-27)

Financial Action Task Force. 2022. *History of the FATF*

Tillgänglig: [History of the FATF - Financial Action Task Force \(FATF\)](#) (hämtad 2022-04-20)

Financial Action Task Force. 2022. *Members and observers*

Tillgänglig: [Members and Observers - Financial Action Task Force \(FATF\)](#) (hämtad 2022-04-20)

Financial Action Task Force. 2022. *The FATF Recommendations*.

Tillgänglig: [The FATF Recommendations](#) (hämtad 2022-04-21)

Financial Action Task Force. 2022. *What we do*.

Tillgänglig: [What we do - Financial Action Task Force \(FATF\)](#) (hämtad 2022-04-20)

Finansinspektionen. 2022. *Customer due diligence*.

Tillgänglig: [Customer due diligence | Finansinspektionen](#) (hämtad 2022-05-10).

Finansinspektionen. 2020. *Penningtvätt*.

Tillgänglig: [Penningtvätt | Finansinspektionen](#) (hämtad 2022-03-28)

Finansinspektionen. 2021. *Penningtvätt: nationell riskbedömning pekar ut handeln*.

Tillgänglig: [Penningtvätt: nationell riskbedömning pekar ut handeln | Finansinspektionen](#) (hämtad 2022-03-28).

Forsman, Markus. 2020. *30 år av penningtvättsbekämpning i Sverige och internationellt – fungerar systemet som det var tänkt?*

Tillgänglig: [30 år av penningtvättsbekämpning i Sverige och internationellt – fungerar systemet som det var tänkt?](#) (hämtad 2022-05-02)

Integritetsskyddsmyndigheten. 2021. *Avtal med den registrerade*.

Tillgänglig: [Avtal som rättslig grund | IMY](#) (hämtad 2022-05-20)

Integritetsskyddsmyndigheten. 2021. *Känsliga personuppgifter*.

Tillgänglig: [Känsliga personuppgifter](#) (hämtad 2022-05-20)

Integritetsskyddsmyndigheten. 2021. *Personuppgiftsincidenter*.

Tillgänglig: [Personuppgiftsincidenter | IMY](#) (hämtad 2022-05-21)

Integritetsskyddsmyndigheten. 2021. *Rättslig förpliktelse*

Tillgänglig: [Rättslig förpliktelse som rättslig grund | IMY](#) (hämtad 2022-03-18).

Polisen. 2019. *Penningtvätt - polisens arbete*.

Tillgänglig: [Penningtvätt | Polismyndigheten](#) (hämtad 2022-03-28).

Regeringskansliet. 2018. *Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning*.

Tillgänglig: [Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning - Regeringen.se](#) (hämtad 2022-03-28)